

## USMON NOSIRNING POETIK TIMSOL YARATISH MAHORATI

Mamadjonova Dilshoda Nozimjon qizi<sup>1</sup>

Namangan davlat universiteti Filologiya fakulteti

o'zbek tili yo'nalishi 4-bosqich talabasi

MAQOLA  
MA'LUMOTI

## ANNOTATSIYA:

## MAQOLA TARIXI:

Received: 11.10.2024

Revised: 12.10.2024

Accepted: 13.10.2024

Ushbu maqolada Usmon Nosirning she'riyati va undagi obrazlar timsoliga to'xtalib o'tiladi, shuningdek, shoirning poetik timsol yaratish mahorati tahlil qilishga bag'ishlanadi.

## KALIT SO'ZLAR:

Usmon Nosir, poetik timsol, o'zbek she'riyati, metafora, obraz yaratish, ijodiy uslublar, epitet, falsafiy mazmun, ijodiy timsollar, she'riy stilistika

**KIRISH.** Usmon Nosir o'zbek she'riyatining yorqin namoyandalaridan biri bo'lib, uning ijodiy merosi milliy adabiyotimizda muhim o'rin egallaydi. U hayotining qisqa, lekin sermahsul davrida yaratgan asarlari bilan o'zbek xalqining hissiy dunyosini chuqur ifoda eta olgan. Usmon Nosirning she'rlarida inson va tabiat, sevgi va alam, umid va iztirob kabi universal mavzular obrazlar orqali tasvirlanadi. Ayniqsa, shoirning poetik timsol yaratish san'ati alohida e'tiborga sazovor. U timsollar orqali nafaqat poetik ifoda vositalarini boyitgan, balki o'z asarlarida chuqur falsafiy va ma'naviy mazmunlarni ham aks ettirgan. Shoirning ijodida obraz va timsollarning muhim o'rni bor, chunki u o'z asarlarida hayotni, inson kechinmalarini va ijtimoiy jarayonlarni o'zgacha poetik ko'z bilan ko'rsatishga intilgan. Usmon Nosir tabiat hodisalari, inson his-tuyg'ulari va ijtimoiy muammolarni ramziy obrazlar orqali badiiy tilga aylantirishda katta mahorat ko'rsatgan. U yaratgan

obrazlar va timsollar har bir o'quvchi uchun o'ziga xos, ma'nodosh bir tushuncha bo'lib, ularni chuqurroq anglash uchun falsafiy tahlil talab etadi.

Ushbu maqolada Usmon Nosirning ijodida timsollarning qanday yaratilgani, ular qanday badiiy vositalar orqali aks etgani hamda bu timsollarning mazmuniy o'rni tahlil qilinadi. Shoirning stilistik vositalari va ijodiy yondashuvi o'zbek adabiyoti rivojida qanday ahamiyatga ega ekani ham ko'rib chiqiladi. Jumladan, Usmon Nosirning "Yurak" she'rida ijodkorning poetik timsol yaratish mahorati juda yaxshi aks etadi. She'rda yurak obrazini ko'plab hissiy va badiiy elementlar orqali ifodalab, insonning ichki dunyosi, his-tuyg'ulari va hayotiy kurashlarini batafsil tasvirlaydi. Keling, ushbu she'rda ijodkorning poetik timsol yaratish mahoratini quyidagi jihatlari bilan tahlil qilaylik:

Yurak she'rda markaziy timsol sifatida ishlatiladi. U nafaqat biologik organ, balki inson qalbining, ruhiy holatining va tuyg'ularining ramzi hisoblanadi. Shoirning **"Yurak, sensan mening sozim"** iborasi yurakning shoirning o'zini ifoda etishdagi ahamiyatini ko'rsatadi. Bu yerda yurak, shoirning so'zlarini, fikrlarini va hissiyotlarini o'zida mujassam etgan muhim vosita sifatida ifodalanadi. She'rda yurakni sevgi, baxt va iztirobning ramzi sifatida ko'rsatish mahorati alohida e'tiborga molik. Misollar orqali ko'rsatish mumkin:

**"Senga tor keldi bu ko'krak,  
Sevinching toshdi qirg'oqdan."**

Bu iboralarda shoir yurak orqali sevgi, quvonch va bu his-tuyg'ularning ko'krakda torlik his qilishini ta'kidlaydi. Sevinchning **"qirg'oqdan toshishi"** metaforasi yurakdagi kuchli tuyg'ularni, sevgi va azobni bir joyga to'plagan kuch sifatida tasvirlaydi. Shuningdek, she'rda ramziy ifoda sifatida yurak va ichki hissiyotlar kurashini ham ko'ramiz. Yurak shoirning ichki kurashi, hissiy iztiroblarini ifodalashda ham muhim rol o'ynaydi. U inson hayotining murakkabligi va kuchli hissiyotlarni aks ettiradi:

**"Tilim charchar, ajab, gohi  
Seni tarjima qilmoqdan."**

Bu misralar shoirning yurak orqali o'z tuyg'ularini ifodalashdagi qiyinchiliklarini ko'rsatadi. Tilning "charchar" bo'lishi shoirning his-tuyg'ulari, ichki kurashlari o'rtasidagi ziddiyatni anglatadi. She'rda shoir yurakni o'ynoqi dilbar sifatida tasvirlaydi, bu esa uning o'yin-kulgi, hayot va sevgi bilan bog'liqligini ko'rsatadi. Misol:

**"Sen ey, sen — o'ynoqi dilbar,  
Zafardan izla yoringni."**

Bu yerda shoir yurakni yangilanish, qiziqarli va hayotiy kuch sifatida ifodalaydi. U o'z tuyg'ularini rivojlantirish va kashf qilishni rag'batlantiradi, bu esa yuksalish va o'sishni anglatadi. Yurak va Vatan o'rtasidagi bog'liqlikni ijodkor shunday ko'rsatadi.

**“Itoat et! Agar sendan**

**Vatan rozi emas bo'lsa,”**

Bu misralar yurakni nafaqat shaxsiy tuyg'ular, balki jamiyat, Vatan bilan bog'liq masalalarga ham qaratadi. Bu yerda shoir yurak orqali shaxsiy va ijtimoiy masalalarni birlashtiradi. She'rning oxirida shoir yurakdan *"yoril"* va *"mayli, tamom o'lsam"* degan tuyg'ular orqali hayot va o'lim, umid va umidsizlik o'rtasidagi ziddiyatni aks ettiradi. Bu joyda yurakning abadiy yoki yo'qolishi orqali shoir insonning hayotiy maqsadini, ahamiyatini o'rganadi.

Usmon Nosirning "Yurak" she'ri ijodkorning poetik timsol yaratish mahoratini namoyish etuvchi asar bo'lib, unda yurak insonning ichki dunyosining, sevgi va azobning, hayotiy kurashning ramzi sifatida ko'rsatiladi. She'r nafaqat shaxsiy hissiyotlarni, balki ijtimoiy masalalarni ham o'z ichiga oladi, bu esa o'quvchiga kuchli hissiyotlarni etkazadi. Usmon Nosirning mahorati bu yerda metaforalar, personifikatsiya va poetik til vositalaridan foydalanish orqali o'z ifodasini topadi. Keyingi kichik hajmli "Bolaligimga" she'ri o'z bag'riga olam-olam ma'no jamlagan. Usmon Nosirning yuqoridagi she'ri poetik obraz yaratishdagi nozik va estetik mahoratini yaqqol namoyish etadi. She'rda tabiat tasvirlari orqali inson tuyg'ularini, sevgi va ehtirolarni badiiy shaklda ifodalash ko'rsatilgan. Keling, she'rni tahlil qilib, shoirning obraz yaratish mahoratini batafsil ko'rib chiqamiz.

She'rning boshida *"Kapalakning gul emganin ko'rdim"* degan tasvir o'quvchini darhol go'zal, sokin bir tabiat manzarasiga olib keladi. Kapalak va gul orqali shoir muloyimlik va noziklikni tasvirlaydi, bu esa sevgi va ehtirol ramzi sifatida xizmat qiladi. Kapalakning guldandan oziqlanishi insonning go'zallik va hayotiy ehtiyojlar bilan bog'lanishini aks ettiradi. **Kapalak** – bu erkinlik, go'zallik va noziklik ramzi bo'lib, insonning eng nozik his-tuyg'ulari bilan bog'lanadi. **Gul** – hayotning, go'zallikning va sevgi manbai sifatida ishlatiladi. Kapalak va gul o'rtasidagi o'zaro bog'liqlik sevgining nozik va murakkab tabiatini ko'rsatadi. She'rning keyingi qatorlarida shoirning his-tuyg'ulari va sevgi bilan bog'liq xotiralar yuzaga chiqadi: *"Eslab ketdim seni, malagim..."* Shoir kapalak va gul manzarasidan ilhomlanib, o'zining sevgisini eslaydi. Bu yerda tabiat va sevgi obrazlari bir-biriga uzviy bog'langan: tabiatni kuzatish sevgini eslatadi. Bu texnika, she'rda shoirning ichki dunyosini ochishda, obrazlar yaratishda muhim ahamiyat kasb etadi. *"Malagim"* so'zi shoirning sevgan insoniga bo'lgan munosabatini aks ettiradi va uni yuksak, pokiza his-

tuyg'ular bilan bog'laydi. "Eslab ketdim" jumlasida sevgi tuyg'ularining doimiylikni, tabiat orqali yangilanib turishini ko'rsatadi. Shoirning "Sen berdingmi, shuncha shirin she'rni" degan misrasi orqali sevgi va ilhom o'rtasidagi bog'liqlikni ko'ramiz. Shoirning sevgi hissi uni go'zal she'rlar yozishga undaganini tasvirlaydi. Sevgan insonning go'zalligi va ma'sumligi shoirga badiiy ilhom manbai bo'lgan. Bu yerda shoir sevgi va ijod o'rtasidagi mustahkam bog'liqlikni ifodalaydi. "Shuncha shirin she'r" – bu sevgi va badiiy ilhomning natijasi sifatida kelib chiqadi. Shoir she'riyatining asosida sevgi yotganligini ta'kidlaydi. She'r oxirida shoirning sevgan insonini "Ey, barglari ko'm-ko'k palagim?" deb atalishi, sevgi va tabiatni yanada chuqurroq bog'laydi. "Palagim" so'zi o'simlikni, ayniqsa, yuksalib, ko'kka cho'zilayotgan tabiiy o'sishni ifodalaydi. Shoir sevgan insonini tabiiy, sof va hayotning bir qismi sifatida ko'radi. "Ko'm-ko'k barglar" esa hayotiy kuch va yangilanishni ifodalaydi. Bu ibora inson go'zalligini, tabiiy o'sishini va kuchli hayotiylikni ramziy qiladi.

Usmon Nosirning bu she'rda poetik obraz yaratish mahorati tabiat va sevgi o'rtasidagi murakkab, nozik bog'liqlik orqali ifodalanadi. Kapalak, gul, "malagim" kabi obrazlar birgalikda insonning go'zallikni qadrlashi, sevgisi va ichki dunyosini yoritadi. Shoirning poetik mahorati sevgi va tabiatni birlashtirishda, hissiyotlarni badiiy shaklda chuqur va estetik ifoda qilishida ko'zga tashlanadi.

#### Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Mirvaliyev S. O'zbek adiblari. Toshkent: O'zbekiston nashriyoti, 2000
2. Usmon Nosir. Yurak. Toshkent: G'afur G'ulom nomidagi Adabiyot va san'at nashriyoti, 1935
3. Oripov A. "Usmon Nosir haqida so'z". Ziyoz.com, 1983
4. "Usmon Nosirning hayoti va ijodi". Ziyoz.com. <https://ziyouz.com>